

АНАТОЛЬ
ВЯРЦІНСКІ

З'ЯЇЛЕННЯ

Вершы і паэмы

АНАТОЛЬ
ВЯРЦІНСКІ

З'ЯЎЛЕННЕ

Вершы і пазмы

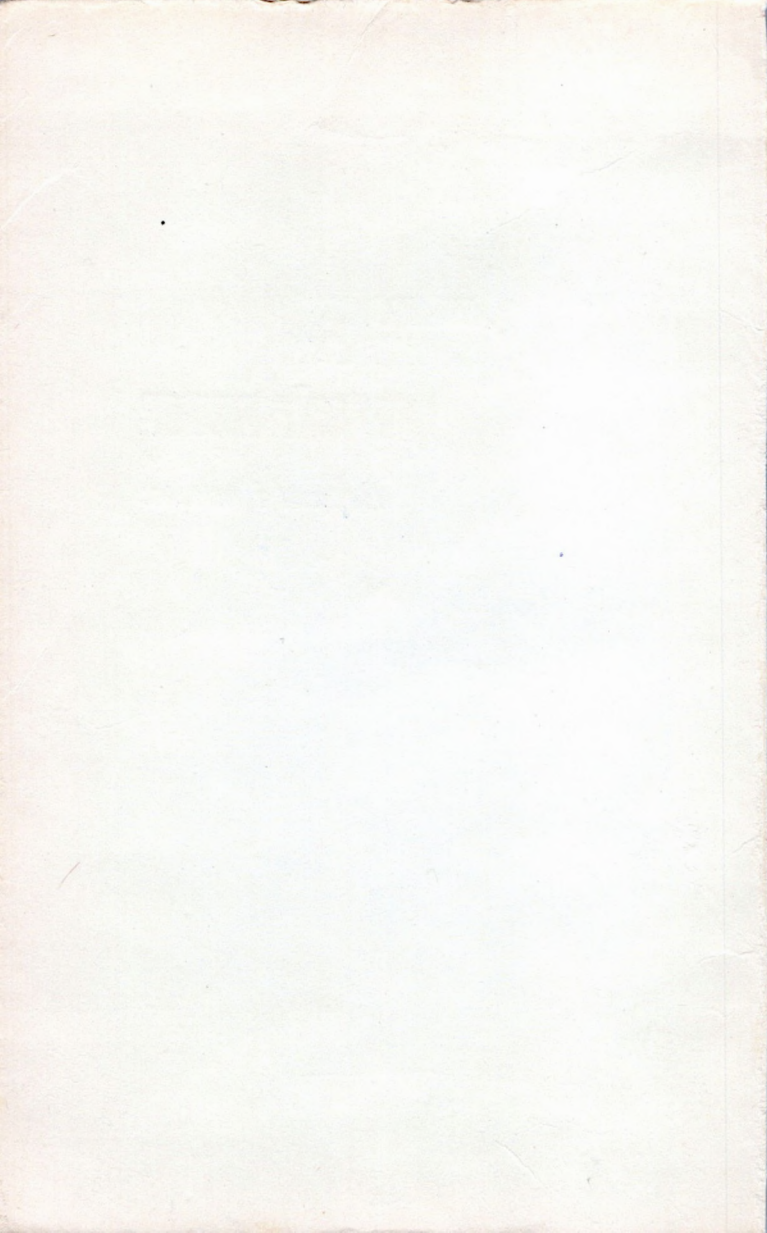

АНАТОЛЬ
ВЯРЦІНСКІ

З'ЯЇЛЕННЕ

Вершы і паэмы

Мінск «Мастацкая літаратура» 1975

АНАТОЛЬ
ВЯРЦІНСКІ

З'ЯЇЛЕННЯ

Вершы і паэмы

ВІСНИК
ЛІТ. ПОС. 1903 АР. 11

ВІСНИК ЛІТ. ПОС. 1903 АР. 11

Бел 2
В 99

В $\frac{70403-058}{М 302(05)-75}$ 43-75

© Выдавецтва «Мастацкая літаратура», 1975 г.

* * *

— *Што значыць сапраўдным другам быць?*

— *Любіць.*

— *Што значыць аддана справу рабіць?*

— *Любіць.*

— *Што значыць дарогу ў жыцці не згубіць?*

— *Любіць.*

— *Што значыць зямное шчасце здабыць?*

— *Любіць.*

1969

З'ЯЎЛЕННЕ

*З'яўленне зор і сонца ў вышыні.
З'яўленне сокаў з глыбіні карэння.
З'яўленне траў у веснавыя дні...
І вось маё, і вось тваё з'яўленне.*

*Як быццам бы дамовіліся ўсе —
глыбіні цёмныя і залатыя высі,—
як быццам бы казалі ўсе: «З'явіся!» —
І ты з'явілася ва ўсёй красе.*

*Як быццам нечакана ўсё было,
як быццам выпадкова.
А на справе
увасабленне гэтае наяве
чакалася, як ранняе святло.*

*А каб ты нам з'явілася як след,
падмогаю было благаслаўленне:
благаслаўляў тваё з'яўленне свет,
сусвет благаслаўляў тваё з'яўленне.*

1974

1

НАЧНЫ БЕРАГ

Паэма

1

З палёгкай тузануўся поезд
і стаў... Я выйшаў на перон.
Блішчалі рэйкі, нібы полаз
блішчыць зімоваю парой.
Самотна выбліснула зорка.
І стала зябка, стала золка
ад рэк тых, ад зоркі той,
ад цемнаты начной, густой,
ад думкі, што прыйшла цвяроза:
«Прыехаў ты занадта позна.
Дзе будзеш начаваць, скажы?
Ці знойдзеш месца у «Сажы»?»
«Сож», чуеце, гучыць, як «нож».
І мільганула гэта назва
перад вачамі так выразна,
як — рэйка,

зорка,

нож

ці Сож.

Такое вострае ўспрыняцце
бывае толькі уначы...
«Дзе будзеш бавіць ночку, браце?» —
гадаў, у горад ідучы.
Ён іншы быў без гулу-гоману.
Я рад быў бачыць Гомель зноў,
жадаў яму прыемных сноў...
Ішоў я па начному Гомелю.

А вось, здаецца, і той рог,
 а вось, здаецца, і гасцініца.
 Калі ты ёсць на свеце, бог,
 то дакажы! Хай Гомель здзівіцца.
 Ну, дакажы, ну, пакажы,
 Ну, дай мне месца у «Сажы»!
 Ды я, відаць, не быў пачуты.
 Бог не пакінуў свой тапчан,
 ён не збіраўся тварыць цуды,
 здзіўляць мяне і гамяльчан.
 Ён і не думаў прачынацца.
 Ды тут я змог пераканацца,
 што калі моцна дрыхне бог —
 не значыць, што швейцар знямог.
 Швейцар не спаў...

Ды ці адчыніць?

Упусціць ён мяне ці не?
 Ён аказаўся малайчынай,
 ён адчыніў, пусціў мяне.
 Тут вочы стомлена прыжмурвае
 і кажа ціха мне дзяжурная:
 «Таварыш, месца ўжо няма».
 І растлумачыла яна:
 «Сягоння ў нас пачаўся пленум,
 трымаем броню і спартсменам:
 спаборніцтва дзвюх абласцей.
 Словам, наехала гасцей.
 А «Сож», ён, знаеце, не гумавы,
 чатыры тыя ўсё сцяны.
 Як тут ні думай, ні прыдумывай,
 як раскладушкі ні сцялі,
 усё адно ўсіх не ўладкуеш..
 Я слухаю, таварыш Кулеш!»
 Жанчына — ветлівасць сама,

гасціннасць ёсць, а месц няма.
Тут аглянуўся я навокал.
Сядзелі людзі у паўзмроку,
хто ля сцяны, хто за сталом,
змагаліся хто як са сном.
Змагацца з ім цяжэй, чым з лёсам.
Той-сёй кляваў паціху носам.
Бліжэйшы да мяне хлапец
пачаў, заспаўшыся, храпець.
Другі ж сядзеў зусім бадзёры
над кнігаю «Тры мушкецёры».
Ёсць чытачы і ёсць Дзюма,
месц у гасцініцы няма.

3

Як быць? Як лепей ноч правесці?
Вось так кляваць, сядзець на месцы?
Калі змагацца ўжо са сном,
Дык больш актыўна —

як са злом.

А пазяханне — не змаганне.
Змаганне — значыць намаганне.
Не спі, а рухайся, а кроч,
ідзі на вуліцу, у ноч!
Ідзі у парк, што над ракой,
дай волю роздуму начному!
Я выйшаў з думкаю такой:
«Не трэба спаць камусь адному».
Так, трэба выспацца спартсменам,
іх мускулам патрэбен сон.
І тым, прыехаў хто на пленум,
таксама неабходны ён.
Табе ж, калі ты пішаш вершы,
не хочаш верш праспаць свой лепшы,
карысна, мабыць, меней спаць,

а болей думаць, болей дбаць.
Мы дастаткова мелі іх,
радкоў, напісаных без роздуму,
што ні для сэрца, ні для розуму.
Ужо хапае гэткіх кніг,
дзе вольна словам, цесна думцы,
дзе мой калега ўсё яшчэ
таўчэ ваду у той жа ступцы
і тую ўсё ваду таўчэ.
Таўчэ, ці, лепш сказаць, такуе,
нібы вясновы цецярук.
Такуе і хутчэй друкуе,
такому б толькі з рук ды ў друк.
Як сказана: адкукарэкае,
а там па ім хоць не світай...
Не будзь, калега, недарэкаю!
Паэтам стань! Раней устань!
Прайдзіся вуліцаю ціхай,
азонам веснавым падыхай.
Азон і рух — наш лепшы друг,
У свежым целе — свежы дух.
«Восстань, пророк, и виждь, и внемли», —
прыйшоў на пушкінскі я круг.

4

А вось і Сож... Вітаю, друг!
Сустрэчы нашай рад я вельмі.
(Заўсёды рады я, дарэчы,
сустрэчы з рэчкай, з ручаём.
Так адчуваю пры сустрэчы,
нібы ў адной сям'і жывём,
я брат ім, родны ці стрыечны,
і вось вярнуўся я з далечы —
адзін аднога пазнаём).
Як, Сож, жывеш? Як, Сож, плывеш?

Гляджу, трымаешся належна
таго ж кірунку, тых жа меж —
не знаеш нашага бязмежжа.
Гляджу, не гонішся за модай,
а з годнасцю раўнінных рэк
спакойна, вольна коціш воды...
І гэта ў атамны наш век.
І гэта ў час наш ліхаманкавы,
калі ўсё з хуткасцю маланкавай
бязжыць, мяняецца, цячэ,
парой цячэ не ў тым ручве.
Ты малайчына! Твой спакой
гаворыць, што ты робіш справу
не дзеля выгады якой,
не напаказ і не на славу.
Не, проста верны ты прыродзе
сваёй рачной, сваёй зямной,
і астаешся ў згодзе з ёй
ты пры любой пагодзе, модзе.
Шчаслівае тут супадзенне!
Спакой і рух супалі тут,
супалі мэта і маршрут,
супалі бытнасць і надзея.
Зайздросччу рэкам я заўсёды.
І часта думаю я, Сож,
што правільна жывуць усё ж
рачныя, грунтавыя воды.
Сож, навучы мяне, як быць,
каб аставацца ў сваім рэчышчы,
да свайго мора вольна плыць,
спакойна плыць да сваёй вечнасці.

5

Яшчэ адно ў мяне пытанне.
Даруй, што назалю, Сож,

але ў мяне іх цэлы кош,
і пацярпі ўжо да світаньня.
Скажы, не вельмі мы стамілі,
не вельмі змучылі цябе
плытамі, баржамі сваімі?
Ты ж, як цягло, тут у цане.
Гляджу я: пляма брудна-тлустая
пагойдваецца на вадзе.
Кранула, Сож, цябе індустрыя?
Не абышла ў сваёй хадзе?
Прызнаюся, мы, людзі, Сож,
народ не вельмі чыстаплогны,
народ няўдзячны да таго ж,
а да таго ж і бесклапотны.
Нам рэкі — чыстую ваду,
нам рэкі — свой разліў блакітны,
мы ім — адходы і адкіды,
мы ім — усякую брыду.
Не скажаш, што любоў ўзаемная,
хутчэй за ўсё — наадварот.
Так, Сож, такі мы ўжо народ.
Сабе за правіла нязменнае
аднойчы лозунг мы ўзялі
(на шчыт мы узнялі той лозунг):
«Паколькі дадзены нам розум,
то мы — уладары зямлі,
то мы — гаспадары планеты,
таму для нас за ўсё вышэй
патрэбы нашы, нашы мэты,
таму для нас за ўсё бліжэй
кашуля наша і кішэнь...»
І мы рашылі, што скарым
і петры, і лясы, і воды,
як некалі магутны Рым
скараў і рабаваў народы.
З такой і падыходзім мераю:

У цэнтры — мы, уладары,
вакол — прырода, як імперыя,
ляжыць, прынёсшы нам дары.
У ваяўнічым тым запале,
на бале заваёў сваіх
(галовы кружацца на бале)
мы факт той просты занядбалі,
што самі — дзеці сіл зямных.
Мы — тое ж цеста, тая ж плоць,
залежнасць самая сыноўняя.
Для нас прырода — маці,

хоць

і маці строгая, суровая.
Якія ж мы, калі з мячом
ідзём, нахштальт варожай раці,
скараць і рабаваць багацці
(чые багацці? — роднай маці!),
сук, на якім сядзім, сячом!
Тут непазбежная адплата.
Нам не даруецца, калі
ідзём супроць маці-зямлі,
сястры-вады і дрэва-брата.
Адплата йдзе...

Чытаю ў прэсе
(ты не чытаеш, Сож, газет?):
«На самай воднейшай з планет
вады хапаць не будзе прэснай...»
Была, плыла, цякла вякамі,
і больш не будзе тых крыніц,
і будзе ўся зямля, як каня,
прасіць адчайна: «Піць-піць-піць!»

6

Сож маўчаў. І ноч маўчала.
Спала лодка ля прычала.

Раптам песня загучала.
Адкуль бралася яна?
Дзе паспела? Дзе запелася?
Можа, пелі на тым беразе?
Ці ўсплыла яна са дна?
З дна пясчанага, рачного?
Ці, быць можа, з дна другога,
дна дрымотнага, глухога,
дна глыбіннага души?
Сож маўчаў. І ноч маўчала.
Толькі песня ўсё гучала
У начной цішы-глушы.
«Ой, у полі, ой, у полі
ды не рэчка цякла.
Ой, у полі, ой, у полі
ды не быстра цякла.
Былі рэчкі — паўсыхалі,
харошыя — паўміралі.
Така доля мая,
горка доля мая...»
Былі рэчкі — паўсыхалі,
харошыя — паўміралі,
харошыя — паўміралі...
Лёс гарчэй за палына.
Аб якім пяецца часе?
Што тут маецца на ўвазе?
Што за песня усплыла?
Калі клопат ёсць любоўны,
тады сэрцы паўнакроўны,
тады рэкі поўны, поўны,
серабрыцца плёс рачны.
А не любяць — тады губяць,
а не любяць — і не рупіць
захаваць, засцерагчы.
Небяспечней ад халеры
душ і рэчак браканьеры,

няма шкодзе іхняй меры,
няма горш на свеце зла,
няма волі, злейшай болей...
«Ой, у полі, ой, у полі
ды не рэчка цякла...»

7

Калі чакаў я ранку
у парку над ракой,
мне трызніліся словы
песенькі такой:
«Жылі-былі мы з Сожам,
былі-плылі.
Хацелі мы з Сожам
цеплыні.
Гулі завеі, сцюжы,
былі ільды,
мы не спынялі з Сожам
сваёй хады.
Мы зналі: калі мала
цяпла сазне,
то мы павінны самі
сагрэць сябе.
Плылі-былі мы з Сожам
на сонцы і ў цяні.
Хацелі мы з Сожам
чысціні.
Думалі мы з Сожам
пра адно:
каб бруд усялякі —
на дно, на дно,
каб даплысці ўсё ж нам
да мэты, што ўдалі...
Жылі-былі мы з Сожам,
былі-плылі».

Хто быў у Гомелі аднойчы —
запомніў парк...

У парку тым,
на беразе рачным, крутым,
пракаратаў я рэштку ночы.
Пад дрэвам — ясенем ці вязам —
пасаджаным калісьці князем
(пасаджаны шмат год назад
быў фэадалам гэты сад),
я прымасціўся з сакваяжам.
Стаміўся ўсё-ткі, проста скажам.
Спачатку сеў, пасля прылёт,
працягваючы дыялог
з ракою, з цішынёй начною,
з жанчынай слаўнаю адною.
Так і сустрэў я сонца ўсход,
які не бачыў я сто год.
Шчакою, звернутаі да ўсходу,
адчуў я цёплую лагоду.
Я на шчацэ правёў рукой
і зноў цяпло адчуў шчакой.
Адчуў той дотык я на скроні.
Прачнуўся, вочы я працёр...
Перада мной палалі промні,
палала сонца, як касцёр!
І быў касцёр той —

на паўнеба,

Быў той касцёр —

на паўзямлі!

І я сказаў сабе: замры!
Глядзеў, захоплены, я нема.
Гуляла сонца.

Свежа, весела.

Гуляла молада яно.

Так разгулялася — ажно
запырскала прастор увесь яно.
Прыціхлі дрэвы,

травы,

ветры...

І з той гульні, з таго агню
шар выкаціўся ясна-светлы
і набіраць стаў вышыню.
І засвяціў ужо ўсур'ёз —
гульня гульнёй,

а справа справай,—

адбіўся ў мірыядах рос,
і зашумелі ветры, травы,
у рух прыйшлі, пайшлі у рост.

Цягнуліся ўсе да свяціла,
яго лічылі ўсе сваім,
яно ж сваімі ўсіх лічыла,
яно свяціла ўсім жывым.

Такое тут было сваяцтва,
такая еднасць тут была —
жыцця зямнога і святла,

быцця зямнога і цяпла,
што я не мог не засмяяцца,
не ўзрадавацца у душы!

(І сам сабе сказаў пры гэтым:

калі ты лічышся паэтам,

дык вось пра гэта напішы.)

Усе былі мы сонцу рады...

Ды вось, нахмурыўшы чало,

падумаў я, што недзе гады

павыпаўзалі з нор і рады,

што сонца і для іх ўзышло;

яго цяпло, яго святло

пераўтвараюць гады ў яды.

Настрой мой крыху быў азмрочаны.

Ды тут жа адмахнуўся я

ад думкі той, ад гадаўя
з яго балотнаю абочынай.
Яно было, і ёсць, і будзе.
Ды справа ўсё-такі не ў ім,
а справа ў гэтым светлым цудзе,
якое сонцам завуць людзі,
якое робіць вёсны з зім,
дзень з ночы і вясёлку з хмары,
якое свеціць зноў для нас,
не патрабуючы ў адказ
ні ўзнагароды, ні ахвяры.
Нам сонца, думаў я далей,
дае высокі ўзор служэння,
велікадушнага свячэння...
Свяціла сонца ўсё святлей.
Свяціла сонца, ярка ззяла,
надзею новую ўсяляла.
Я паглядзеў уніз, на Сож,
і толькі вымавіў:

«Прыгож...»

Ён быў амаль непазнавальны,
паўночны субяседнік мой.
Іскрыліся на сонцы хвалі
ва ўсёй сваёй красе рачной.
Дымкі апошняга туману
сплывалі ў сінь, сплывалі ўдаль.
І не было ужо амаль
трывожнага начнога стану.
Што, Сож, жывём?

І жыць-плыць будзем?!
Цябе мы, можа, не забрудзім
і не загубім цябе ўсё ж?
Ёсць шансы, Сож!

Ёсць сонца, Сож!
Яго мы скінулі з рахунку,
шукаючы ўначы ратунку

хутчэй за ўсё — наадварот.
Вось так, таварышы з гасцініцы.
І калі хто з маіх калег
патрабаваць пачне начлег,
на вас з пагрозамі накінецца,
як скажаце вы у адказ,
што вольных месц няма у вас, —
вы проста вырашайце клопат:
вы укажыце на мой вопыт,
скажыце: «Быў у нас такі...
Пайшоў у парк ён, да ракі,
там ноч правёў, зрабіў тым вывад,
што у няспанні многа выгад
і многа розных пераваг —
не менш, чым у прыемнах снах...»
Скажыце: «Сон — такая прыхамаць,
якую трэба часам гнаць.
Паэту трэба меней дрыхнуць,
а болей думаць, болей дбаць,
каб лепшы верш свой не праспаць».

ПАЭМА МОРА

1

Што будзем рабіць з табой, мая змора?
Да мора!
Адкуль жураўліная гэта пакора?
Да мора!
Душа захацела марскога прастору...
Да мора!
Лета прайшло, а другое не скоро...
Да мора!
Сябры і сям'яне, не трэба дакору!
Да мора!
Як быццам там іншыя шчасце і гора...
Да мора!

2

Выйду на бераг рана,
маленна скажу у цішы:
«Павей, абвей, марана,
марана, мой твар асвяжы.

Другія павевы і ветры
на ім пакідалі свой след.
Абвей, каб зноў быў светлы,
быў свежы шмат зім і лет.

Марана, я чую твой подых,
лёгкі, як дотык у сне...»

Марана ідзе па водах
і ў твар ціха вее мне.

3

Шумела мора за акном...
Яно было спакойным зранку,
ды зашумела перад сном —
як быццам пела калыханку:
«Спі, чалавеча, спі, засні.
Ты спіш заўсёды ноччу цёмнай,
пасля штодзённай мітусні,
пасля сваёй турботы дзённай.
А мне — шумець,
і я шумлю,
насуперак усякім зморам.
Мне — кідаць хвалю на зямлю,
мне — кідаць выклік ціхім зорам.
Спі, чалавеча, спі, засні.
Ты тут часовы,
чалавеча.

Аднойчы ты заснеш зусім.
А мне — шумець,
шумець мне вечна.

Шумець і ноччу мне і днём,
шумець зімою мне і летам».
Шумела мора за акном.
Спаў моцна чалавек, і гэты
чалавек — быў я...

4

Якое было яно?
(Хаця не казалі «мора»,
ды ясна было ўсё адно,
што мы пра мора гаворым.)

Якое мора было?
Не гуло, не раўло
яно раз'юшаным зверам,
зыбалася ў рытме мерным —
было міласэрным.

Якое мора было?
На гэты раз не гняло,
змрочна не бушавала,
не гнала цёмнага вала —
мілавала.

Якое мора было?
Ззяла, як серабро.
Хвалі не дыбіла,
гальку не драбіла —
любіла.

Якое мора было?
Шчодро дарыла цяпло,
горача уздыхала,
на ўлонні сваім калыхала —
кахала.

5

Наіўны, я думаў:
ты толькі мая.
Уласнік, я думаў,
што ты мая ўласнасць.
Ды мора і сонца
унеслі тут яснасць,
з морам і сонцам дзялю цябе я.
Ты ў мора пайшла,
і насустрач табе

яно закіпае пяшчотай любоўнай.
Яно цябе любіць і мераю поўнай
ую сваю страсць табе аддае.
Я не магу адвесці вачэй.
Жанчына і мора!

Дзве вольных стыхіі!

Хвалі марскія і грудзі тугія,
белая пена ля белых плячэй!
З той белізны нараджаюцца чайкі.
На белых тых чаек гляджу я ў адчаі.
Бога марскога я маю,
прасіць яго ў адчаі мушу:
«Вярні мне любую маю,
вярні каханую на сушу».
Нарэшце дайшла малітва мая.
Ты з мора выходзіш —

уся салёная,

вочы твае,

як мора,

зялёныя.

«У мора ўлюбёная», — думаю я.
Насустрэч іду я

і выгляд раблю,

нібы не знаю ніякага мора,
нібы не знаю ніякага гора,
нібы спакойна, разумна люблю.
Выгляд раблю,

што я не Атэла,

спакойна кажу табе: «Адпачні».

Твая галава на маім плячы.

Ды бачу: ты сонцу даверыла цела,
працягваеш рукі насустрэч яму,
сонцу любімаму свайму!

Жанчына і сонца!

Хіба вас падзеліш?

Хай свеціцца дзень ваш!

А быў бы, як сонца, я малады,
 быў бы, як мора, я пяшчотны,
 лашчыў бы так твае плечы і шчокі,
 што ў сонца адбіў бы цябе назаўжды...
 Наіўны, я веру, што можна адбіць,
 што можна набыць, прысвойць стыхію,
 зрабіць рабыняю багіню.
 Стыхію можна толькі любіць,
 багіню можна толькі любіць!
 Нельга адбіць,
 набыць,
 купіць —
 толькі любіць,
 толькі любіць!
 Гора мне, ўласніку, гора,
 о мора!..

6

Шчаслівы ты быў
 і быў нешчаслівы...
 Прылівы-адлівы, адлівы-прылівы.
 Цвярозы разлік
 і жывыя парывы...
 Прылівы-адлівы, адлівы-прылівы.
 Надзея, твае зелянеюць зноў нівы...
 Прылівы-адлівы.
 Прыходзім-адходзім,
 наш поступ імклівы...
 Адлівы-прылівы.
 «І будзеце зноў вы,
 раз ёсць, раз былі вы...»
 Прылівы-адлівы.
 «Зноў шэпт паўтарыцца,
 гарачы, гуллівы...»
 Прылівы-адлівы, адлівы-прылівы.

Гэта было учора
 ці пазаўчора было:
 пагода пайшла за мора,
 за горы сонца пайшло.
 Як быццам былі яны ў змове,
 мора з горнай градой,
 як быццам стала ўзмор'е
 ахвяраю змовы той.
 Ці быццам бы нас пакаралі,
 нас з марнасцю нашай людскай...
 Сонца было за гарамі,
 пагода — за даллю марскоў.
 Занылі песімісты,
 як у вялікай бядзе:
 «Дзе ты — дзень прамяністы?
 Яснае сонца, ты дзе?»
 А ў аптыміста бадзёра
 свяцілася чало:
 «Пагода пайшла за мора,
 сонца за горы пайшло».
 Плач ахапіў узмор'е:
 «Адкуль пагоду чакаць?
 З мора чакаць надвор'я,
 што ветра ў полі шукаць!»
 «Зусім не чакаць яшчэ горай,—
 гучаў аптымістаў хор.—
 Прыйдзе пагода з мора,
 узыдзе сонца з-за гор!»
 Я моўчкі выходзіў на бераг.
 Ясна было толькі мне,
 што можна ў пагоду верыць,
 а ў непагоду — не.
 Яшчэ сам сабе адзначыў:
 «Не бачу сур'ёзных нагод

для вельмі вялікага плачу,
для вельмі бадзёрых нот.
Тым болей не нагода —
непагодны час,
тым болей што пагода
не залежыць ад нас.
Што ад нас залежыць,
дык гэта — быць сабой,
захаваць свежасць
надзеі сваёй людскай».

І тут я ўступаў у палеміку з адным нашым вялікім сучаснікам, вядомым вучоным, які сказаў: «Калі гутарка ідзе пра пагоду або гульню ў латарэю, то тут надзея не паможа... А калі мець на ўвазе палітыку, узаемаадносіны людзей, то тут мы павінны спадзявацца. Калі ў чалавека ёсць надзея, то ён паводзіць сябе так, каб гэту надзею ажыццявіць». Я адказваў: «Нават калі гутарка ідзе пра пагоду, надзея мае сэнс. І ў такім выпадку чалавек, які не траціць надзеі, застаецца ўсё адно ў выйгрышы — з ім была і застаецца надзея, ён багацейшы за таго, у каго яе няма, і яму ёсць чым падзяліцца з іншымі...»

Цярпення, прашу я, цярпення!
Яшчэ пачакаем ледзь-ледзь.
Тут нечага і глядзець.
Што ўбачыш у гэтай пене,
у гэтай вось каламуці,
у месіве гэтым густым?..
Давайце яшчэ пабудзем,
яшчэ крыху пастаім.
Бачыце: вецер спіхае,
бура ідзе на спад,
а разам з ёю назад
уся каламуць сцякае.
Яна на дно асядзе.
І мы, скрозь чысты слой,
у люстранай гладзі
убачым зноў воблік свой.
Убачым у ёй адвячорак,
воблакаў белых сувой,
убачым адбітак зорак
і вечнасці самой.
Давайце пачакаем...

Нехта спявае, як вешчы баян,
спеў той разліўся ў паветры:
«...І ўсё гэта ў мора, і ўсё ў акіян,
і ўсё ў акіян сусветны».
Зыходзім, хто чым, мы:

рыба — ікрой,
хмара — вадой дажджавою,
мы з табой — потам,
слязамі,
крывёй,
праяваю іншай живою.

Зыходзім, сцякаем, як сокі палян,
і ўсё ў той абсяг запаведны —
і ўсё ў акіян, і ў акіян,
і ўсё ў акіян сусветны.

Жыццё пачалося з яго глыбінь.
І ў памяць аб тым мінулым
ён патрабуе ахвяр і любові
сваім уладарным гулам.

На беразе помнік былым баям,
ветрам не раз апеты.
Лілася тут кроў... І ўсё ў акіян,
і ўсё ў акіян сусветны.

Ты плачаш, дзяўчынка?
Праходзяць, як зман,
паўднёвыя стрэчы і леты.
Цякуць твае слёзы... І ўсё ў акіян,
І ўсё ў акіян сусветны.

10

З сваімі прылівамі і адлівамі,
з сваімі штылямі і штормамі
мора вучыла нас быць шчаслівымі,
мора вучыла нас быць задорнымі.

З сваімі адценнямі і светацэннямі,
з тайнай чароўнай у ціхім пошуме
мора вучыла нас быць летуценнымі,
мора вучыла нас быць прыгожымі.

З сваімі ўсходамі і заходамі,
з зорамі, што адбіваліся ўвечары,
мора вучыла яшчэ нас быць гордымі,
мора вучыла яшчэ нас быць вечнымі.

Мора, абдымкі твае шырокія
на развітанне прымаю адчайна я.
Мора, удзячны табе за ўрокі я,
за прыклады светлыя і павучальныя.

1973—1974

2

АПТЫМІСТЫЧНЫ ВЕРШ

Пройдзе дзень без падзеі,
без сустрэчы, без песні...
Нехта прыкіне ў пасцелі:
«На суткі бліжэй да пенсіі».
Нехта адзначыць сонна,
зробіць вывад сумны:
«Што ўчора, тое і сёння,
дзень і ноч — прэч суткі».

Пройдзе дзень без падзеі,
без любві,
без надзеі,
схіліцца дзень да вечара,
вечарам рабіць нечага.

А трэба, каб нешта рабілася,
каб нешта адбывалася,
каб хмара аб хмару білася
і дажджом пралівалася.
Трэба, каб пчолы раіліся,
трэба, каб песні складаліся,
трэба, каб гнёзды рабіліся,
трэба, каб казкі ствараліся.
Каб людзі сустракаліся,
зналіся ў дружбе шчырай,
каб зналіся-кахаліся
мужчына і жанчына.

Калі сустракаюцца двое,
сваё каханне падзеляць, —
гэта найлепшая доля,
з усіх падзей — падзея.

Трэба, каб нехта, каб нешта...
Хай там адчай ці трывога!
У бога дзён не рэшата?
Дык не ў нас, а ў бога.
А нашы дні ўжо злічаны,
а нашы суткі ўжо змераны.
Згараюць зоркі-знічкі,
а новых няма ў рэзерве.
І ў нашага лёсу ў запасе
не цэлыя стагоддзі,
і мы за тое ў адказе,
як нашы дні праходзяць.

Хай там узлёт ці падзенне,
удача ці няўдача, —
толькі ні дня без падзеі,
без радасці і плача.
Толькі ні дня без падзеі!

1968

ПРА ДЗЯРЗАНИЕ

М. Ц. Лынькову

Мы любім Ваш гумар,
Вашу вясёлую шчырасць.
(Шкада, што мы рэдка
Вас чуем апошні час).
«Дзярзайце, уюнашы» — любімы Ваш выраз.
Для нас ён і жарт, для нас — і наказ.
Ёсць розныя формулы...
«Як бы чаго не выйшла»,
«Абы было ціха»,
«Едзь цішай...»
І гэтак далей.
З мудрасцю гэткай
не пойдзеш далей і вышай,
з мудрасцю гэткай — неба капці і тлей.
Мне больш даспадобы
Ваш выраз, які стаў крылатым.
Вы знаеце словам цану.
Вы зведалі шмат на зямлі.
Вучылі дзяцей Вы,
салдатам былі, дыпламатам,
вучоным былі,
рыбаком нарачанскім слылі...
«І плакала Рыва...»¹
І плакала каня над лугам...

¹ Тут і далей спасылка на апавяданні М. Лынькова.

І каркаў груган...

І трызніў салдат над Бугам...

І гіне Астап...

Не, той не памірае,
каго вядзе дух

дзярзання і парывання.

«Дзярзайце, уюнашы!» —

сказана: страх гняце,
да смерці вядзе ён,

да зорак дзярзанне вядзе.

Не справа мужчын —

страхавацца, хавацца,
не справа мужчын —

баяцца, дрыжаць.

Якая б яна ні была сітуацыя —

«Дзярзайце, уюнашы!»

Трэба дзярзаць!..

«Дзярзайце, уюнашы!»

Самыя розныя ветры
прайшліся па Вашай,

як голуб, сівой галаве.

«Дзярзайце, уюнашы!» —

не павучанне мэтра,
а ўрок, што сама

жыццёвая мудрасць дае.

«Дзярзаеш, уюнаша?» —

аднойчы ў мяне Вы спыталі.

І сёння хачу я

Вам, дзядзька Міхась, адказаць:
«А як жа іначай.

Запомніў урок я Ваш сталы.

Дзярзаць — значыць жыць!

Жыць — значыць дзярзаць!»

* * *

Бачу я: нехта некага любіць.
Гэта іх справа,

гэта іх права.

Бачу я: нехта некага губіць.
Тут і мая ўжо справа.

1969

Зноў не сумеў стрымаць свой гнеў,
на сына свайго накрычаў, напумеў,
натупаў нагой, натрос галавой...

Ой, ой!

Што гэта — нервы сваволяць ці
нельга без крыку ў гэтым жыцці?
Без сварак і злосці, без таго,
каб не крычаць на сына свайго?
І вось хаджу з пакоя ў пакой
ды масажую лоб рукой:
«На каго абрушыў злосць?
На сваю кроў і сваю косць.
На вобраз свой, падабенства сваё
скіраваў гневу вастрыё.
На каго накрычаў? На каго?
На наследніка свайго,
на плён любоўных сваіх турбот.
Ён будзе заўтра працягваць твой род,
ён будзе заўтра бяссмерцем тваім,
а ты так з ім...»
У задуменні сумным стаю:
«Пакрыўдзіў радасць і гордасць сваю?
Як жа ты радуешся тады?
Як радасць другіх падзяляеш ты?
Не ўмееш цаніць сваё дзіця —
не ўмееш цаніць і радасць жыцця...»
Той жа думкі зіг-заг — заг-зіг:

«Як жа ты будзеш любіць другіх,
калі не ўмееш сына любіць,
не ўмееш сыну ўступіць?
Не ўмееш любіць сваё дзіця —
другім ты — не прыклад і не суддзя...»
Можа б, ты мне, педагог, памог?
Ці ты ўсё думаеш, педагог,
што трэба выхоўваць толькі малых,
малых, а не сябе саміх?
А можа, наадварот якраз —
нам трэба пачаць выхаванне з нас?..
Мераю крокамі пакой,
роздум прыводзіць супакой.

ТАМ ДОМА, У ВЕСЦЫ

Перайманне народнага

Раслося там мяце,
раслося там руце...
А ў маёй маці
балелі грудзі.

Раслося там руце,
раслося там мяце...
Рукі і ногі
балелі ў маці.

Балелі рукі
ад працы, ад мукі.
Балелі ногі
ад доўгай дарогі.

Ад чаго, людзі,
балелі грудзі?

1969

Цётка плакала па ўсім свеце...
Былі ў цёткі муж і дзеці.
Іх забрала ў цёткі вайна,
засталася цётка адна.
Вылівала цётка душу,
цётка плакала па мужу,
цётка плакала па дзецях,
цётка плакала па людзях...
Па ўсіх раненых і забітых,
не забытых і забытых,
па ўсіх, хто ў палоне-няволі,
па ўсіх, хто замярзае ў полі,
па ўсіх тых, каму не салодка,
горка плакала цётка.
Цётка свету ўсяму спагадала,
яго раны лячыла аддана.
Які б вылечыў іх урач,
каб не цёткін спагадлівы плач?
Цётка плакала па ўсім свеце...
Пахавалі цётку суседзі,
пахавала цётку сяло,
бо радні ў яе не было.
Былі колісь муж і дзеці,
ды загінулі на вайне...
Цётка плакала па ўсім свеце,
а па цётцы хто плакаў ці не?

РАСКАЗ НАПЯРЭДАДНІ ЛЕТА

*Памяці былой партызанкі,
актрысы С. І. Белянёвай*

— Праходзьце. Сядайце...

Чым вас частаваць?
Курыць, можа, будзеце?

Вось цыгарэты.
Ці, можа, лепш чаю згатаваць?..
(Маленькі пакойчык.

На сценах партрэты,
кадры, дзе ў розных ролях яна.)

— А я вось сяджу адна ля акна
і ўспамінаю чамусьці блакаду.

Помню: такой вось парой якраз
немцы загналі ў балота нас,
нашу сувораўскую брыгаду.

Па купінах поўзаем, вязнем ў дрыгве,
прысмак вады балотнай у роце.

Калі самалёт зноў зараве —
крычыць дзяўчынка нечая: «Цё-ё-ця-я!»

Выйшлі з балотнага пекла таго.

Выйшлі усё-ткі...

Пасля ўсяго
раем здалося сухое узлессе.

Над полем звініць жаўрукова песня.
Рай!.. Жыві і не памірай.

Жывое жывым, мёртвае мёртвым...

Такі быў апошні ваенны май.

Гэта было ў сорок чацвёртым.

Ды каб расказ быў болей звязным,

скажу, як стала салдаткай лясной...
Я іграла перад вайной
у слупкім тэатры калгасна-саўгасным.
Быў добры тэатр.

Быў добры час.

Валам валіў народ да нас.
Паставілі многа розных п'ес.
Ігралі і «Машаньку», і «Булычова».
Помню, нібы было гэта ўчора:
цвіў на слупкіх вулачках бэз,
недзе ўжо перад самай вайной
я йграла ў «Любові Яравой».
Вайна пачалася. Прыйшла вайна.
І я тут сказала сабе: «Стася!
адна ў цябе роля засталася —
змагацца з ворагам, толькі адна!»
Спачатку была я сувязной,
а потым стала салдаткай лясной.
Праўда, калі з'явілася ў лесе,
той-сёй гаварыў: «Што ёй тут рабіць?
Гэта ж не іграць на сцэне, у п'есе,
а ваяваць, а ворага біць...»
Знаць не хацелі імя майго.
«Артыстка» — назвалі мяне клічкай.
Ды потым, убачыўшы што да чаго,
звалі і Стасенькай, і сястрычкай.
Або успамін пра карабін —
Вясёлы і сумны мой успамін...
Спачатку далі вінтоўку мне:
«Раз прыйшла — няхай ваюе».
На вайне як на вайне.
З вінтоўкай той на пасту стаю я.
Міма ішоў камісар якраз.
Смяецца: «Ого, салдат які бравы!
Дзе вы вінтоўку такую бралі?
Яна ж удвая даўжэй за вас.

Зброя вам яўна не па плячы.
Трэба нешта рабіць, Белянёва.
Здаецца, магу вам памагчы, —
ёсць у мяне карабінка новая...»
Так я займела карабін
(такі у атрадзе быў адзін).
Яго берагла раўніва,
ні кроку без карабіна.
Мы з ім неразлучныя былі
і ў цішыні лясной, і ў баі.
Помню, выпадак быў такі.
Мы ноччу трапілі на засаду.
Бягу паведаміць атраду.
Паліцаі і немцы ззаду,
а наперадзе, бачу, ваўкі:
блішчаць зялёныя аганькі.
Мурашкі па целе,

мароз па спіне.

Вось дык трапіла я ў логава —
чацвёранагае і двухногае!
Але карабін не падвёў мяне...
Калі ж канчаўся ваенны наш лёс
і мы, партызаны, здавалі зброю,
глядзела на карабін з тугою,
было мне шкада яго да слёз...
Ды што я ўсё пра вайну гавару.
Вясна вунь ідзе,

а за ёю лета.

Хутка будзе цёпла і светла.
Люблю я летнюю пару.
Адагравае мяне яна
ад той ваеннай сцюжы і слоты,
ад памяці той, ад адзіноты.
Як бачыце, я жыву адна...
Мы развіталіся, пайшлі.
Нас на двары сустрэў адвячорак —

час самай першай цішыні,
час самых першых агнёў і зорак.
Мы аглянуліся — і яе
зноў убачылі ў акне.
Мы памахалі ёй рукой,
раз і другі, і значыла гэта,
што ёй спагадаем
спагадай людскоў,
што ёй жадаем
светлага лета.

1970

IX АПОШНЯЯ ВОЛЯ

«Жывіце дружна» — гэтыя словы часта сустракаюцца ў апошніх пісьмах М. Сурначова, якія паэт пісаў сваім родным незадоўга да таго, як загінуў у 1944 годзе пад Берлінам.

«У апошні час пішу вам... Калі я быў да каго несправядлівы, даруйце мне. Дарагія, беражыце сябе, не крыўдзіце адзін другога...» — пісаў перад смерцю з фашысцкай турмы гомельскі падпольшчык Ц. Барадзін.

Вось наша воля апошняя,
наш заповітны наказ...
Мір — гэта самае большае,
чаго б мы хацелі ад вас.

Мы лад ваш зямны спакойны
сніць будзем у вечным сне.
Былі сусветныя войны,
сусветнага міру — не.

Варожасць — самае горшае
у свеце людскім пачуццё.
Дружыце! — І будзе прыгожае,
харашае ваша жыццё.

Вы паўшымі даражыце.
Ды першая ўвага — жывым.

Адзін аднаго беражыце,
дружыце адзін з адным.

Вы нам не шкадуйце сумотных,
журботных пачуццяў сваіх.
Ды лепшая памяць аб мёртвых —
ваша любоў да жывых.

1974

ПАРАЎНАННЕ

Гэта — як музыка за сцяной.
Хочаш не хочаш, а ты яе чуеш.
Ты з ёю хвалюешся і сумуеш.
Ды ўсё-такі не лічыш яе сваёй,
бо музыка тая за сцяной.

Там хтосьці іграе, хтосьці пяе,
там, за сцяной, весяліцца хтосьці.
Ты ж толькі сведка той весялосці,
і музыкі той табе нестae.

Там некаму справы няма да цябе,
там сваёй музыкай заняты,
там свае будні і свае святы.
І нейкая кошка па сэрцы скрабе...

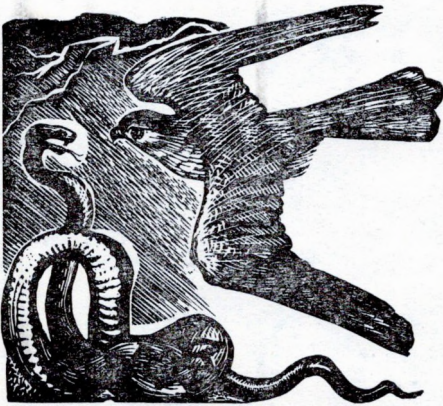
Здавалася б, што табе да яе,
да музыкі той? Ды вось круцяць пласцінку,
і ты адгукаешся нейкай часцінкай,
і музыкі той табе нестae.

Гэта — як музыка за сцяной:
ты чуеш яе, ды не лічыш сваёй.

1974

3

АДЛУЧЭННЕ ТАЛСТОГА АД ЦАРКВЫ

(24 лютага 1901 года)

Талстога адлучаюць ад царквы,
ад веры праваслаўнай адлучаюць.
Анафему Талстому абвяшчаюць
цар свецкі і царкоўныя царкі.
Як снежныя абвалы з гор,
грымяць ў саборах гнеўна пратадз'яканы.
«Будзь прокляты...» — выводзяць як яны!
«Анафема!» — уторыць слепа хор.
Стараюцца, гразяць папы
бясслаўем,

забыццём,

геенай вечнай

і апускаюць уніз свечы...

Не выкрывай, не падрывавай стаўпы!

Другім п'ем мы: «Многая лета...»

Тым, хто і знае і маўчыць.

А гэтага

ерэтыка, бунтаўшчыка адпетага

мы праклінаем!..

З ім адна бяда.

«Анафема...

Анафема...

Анафема».

Якія пісьмы піша цёмны люд!

«Не точыю сугубо и трегубо,

но многогубо» праклінаюць тут.

І зневажаюць, пагражаюць груба:

«Анафема ты...

чорт стары...

Будзь прокляты...

Ты здохнеш па-сабачы...

Згнаім цябе ў турме, ў манастыры!..

А не — прымусім — замаўчыш іначай!..»

Пасылачку з намыленай пятлёй

любоўна нехта графу шле па пошце.

Натоўп сустрэў яго на плошчы —

і ледзь не збіў,

ледзь не змяшаў з зямлёй...

Анафеме аддадзены Талстой.

І ўсё па той жа, ўсё па той прычыне:

няма прарока у сваёй айчыне.

Тым болей — на Русі святой.

Ці, можа, ўсё-ткі ёсць ён на Русі?

Скрозь цемру прабіваюцца іскрынкi.

Скрозь строй пагроз,

праклёнаў

і хлусні

ідуць другія пісьмы і пасылкі.

«Ёсць бог на свеце...

Дзякуй вам, браты».

Талстой бярэ сухімі пальцамі

той падарунак, што зрабілі ў Мальцаве,

на шкле зялёным надпіс залаты:

«Леў Мікалаевіч!

Вы падзялілі лёс

усіх тых, хто ў сваю эпоху

высока званне чалавека нёс

і хто ішоў за праўду на галгофу.

Няхай, як хочуць, адлучаюць Вас,—

ад нас Вас не адлучаць фарысеі.

Як не адлучаць ад усёй Расеі.

Мы любім Вас. Мы з вамі ў гэты час...»

Было шмат добрых пісем і раней,

а гэта... І святлее твар Талстога,
і вочы, што глядзелі ўнутр строга,
на свет глядзяць зноў

з-пад цяжкіх брывей...

«Ёсць бог, я вам кажу.

І гэты бог —

не фіміям,

не мошчы,

не іконы,

і ўжо, канечне, не праклёны
у адрас тых, хто праўду ўбачыць змог.
Не, гэты бог зусім другі, браты,—
дух ісціны, любові і дабраты.
Не я, сінод, кашчунствую, а ты,
калі цалуеш напаказ іконы,
калі прытворна б'еш свае паклоны.
Я ж веру сэрцам, веру сапраўды.
Не выгадзе служу я, а дабру,
хоць і ў мяне ёсць дом, сям'я і дзеці.
Шаную ісціну я больш за ўсё на свеце
і з ёй спакойна, радасна памру...»

РАЗМОВА З ДУ ФУ

Чытаю кнігу, за страфой страфу.
Нытаюся — адказвае Ду Фу.

— Скажы, Ду Фу, навошта п'еш віно?

— Забыцца памагае мне яно.

Душа мая пакутуе, рыдае,
не знойдзеш зараз радасці ў Кітаі.

— Навошта ўзяўся за пяро, Ду Фу?

— Каб выказаць свой боль, сваю тугу.

Нялёгка рэкам мутным плыць да ўсходу.
Яшчэ больш цяжка жыць майму народу.

— Ці выкажа ўсё іерогліф твой?

— Што бачу я вакол сябе! Ой, ой!

Блукае ўсюды смерць. Лютуюць банды.
Галодным замест хлеба — барабаны.

— Каму патрэбен барабанны бой?

— Я спадзяюся, што не нам з табой.

Зноў ваяваць задумалі правіцелі.

Яны тым і жывуць — кровапраліццямі.

— Ты ведаеш, Ду Фу, вайне цану?

— Паходам за Вялікую сцяну?

Дазвольце мне, старому, усумніцца,
што трэба пашыраць камусь граніцы.

— Што бачыш ты яшчэ вакол, Ду Фу?
— Сарвала ветрам ў бедняка страху.
Юнцы смяюцца над старым з пагардай.
Няшчадна глушыць пальму куст паганы.

— А як, скажы, Ду Фу, было раней?
— Было, я помню, лепш і разумней.
Старэйшых моладзь шанавала строга.
Кармілі пават і каня старога.

— Чаму, Ду Фу, пакутуе народ?
— А хіба можа быць наадварот,
калі яго правіцелі — тыраны,
як барсы, жорсткія,
тупыя, як бараны.

— А можа, уладар інакшым быць?
— Калі ён будзе свой народ любіць
і будзе слухаць мудрыя парады...
Такіх не дапускаюць да улады.

— Не вечныя ж, Ду Фу, тыраны, зло?
— І на дракона знойдзецца сіло.
Які б ні быў ён грозны і вялікі,
а прыйдзе час — зламае свае іклы.

— А ты прыдворным мог бы быць, Ду Фу?
— Каб дагаджаць, каб гнуцца у дугу?!
Я з голаду памру, але не буду
лісліўцам, баязліўцам, лізаблюдам.

— Не хочаш пець ты на агульны лад?
— Прырода не дае такі загад.
Спявае вунь птушыная чародка,
І ў кожнай голас свой і свая нотка.

— А як бы ты хацеў, Ду Фу, пражыць?
— Свайму народу я б хацеў служыць.
Хацеў бы, як мужчына, жыць без страху,
хацеў бы акіянскага размаху...

Вось так размову мы з Ду Фу вялі.
Не падзялялі нас ні дзесяць тысяч лі,
ні сотні год, ні розніца між мовамі,
ні сцены (як старыя, так і новыя).

Быў мне Ду Фу — як самы блізкі друг.
Вітаў над намі чалавечы дух.
Як брат, са мною гаварыў Ду Фу...
...Чытаў я кнігу, за страфой страфу.

КАМЕНТАРЫЙ ДА КАРАНА

Магамет не пайшоў да гары.
Пайшла гара да Магамета.
Я раскажу, як было ўсё гэта,
я растлумачу вам міф стары.
Гара не сама пайшла, бо ў яе
было пачуццё годнасці горнай,—
чаго нам, людзям, на жаль, нестася.
Была гара высокай і гордай.
Лічыла гара, што Магамет
сам да яе хадзіць павінны.
Ён і хадзіў, пакуль быў наіўны,
пакуль не ўвёў яму ў вушы свет,
што ёсць на свеце адзіны бог,
той бог — алах, і няма другога,
а ён — прарок гэтага бога,
і як да гары хадзіць ён мог...
І хоць быў мудры той прарок —
паддаўся ліслівым нагаворам.
Рашыў, што болей не зробіць крок
насустрэч гэтым упартым горам.
Маўляў, хай ходзіць гара сама.
Хопіць заносіцца ёй высока.
Апроч алаха — бога няма,
апроч Магамета — няма прарока.
Гара ні з месца.

Стаяла гара.

Што ёй да бога, да цара?

Што да прарока боскага ёй,
калі пад ёю цвёрдая глеба,
калі крутой вяршыняй сваёй
яна сама падпірае неба.

Думаў прарок:

«Як прымусіць гару?

Якім пайсці яму лепей шляхам?

Пайду я з алахам пагавару,
пайду я параюся з алахам».

Алах нядоўга слухаў яго.

Ён тут жа даў свайму гневу волю:

«Не шанавачь прарока майго
я нікому не дазволю!

Хай лепш — паздарову-падабру! —
крутануў алах бялкамі.—

А не, дык гару я ў прах сатру,
не пакіну на камені камень!

Можа, тады адчуе яна,
хто ўладар ўсяго сусвета...

Апроч алаха — бога няма,
няма прарока — апроч Магамета!»

Няцяжка ўявіць, што далей было.

Далей на вяршыню гары, як на шыю,
накінулі слугі алаха сіло

і сталі цягнуць,

гнуць сталі вяршыню.

Цягнулі сілком, цягнулі сілом:

«Ідзі да прарока і бі чалом!»

Яшчэ ланцугамі гару аплялі,

усяк прыніжалі ў гэтым палоне,

каб звесці да ўзроўню нізіннай зямлі,

каб звесці да ўзроўню абалоні.

Гара і пайшла...

ВАРЫЯЦЫІ НА ТЭМУ «ГЕФЕСТ — ДРУГ ПРАМЕТЭЯ»

1. Даведка

- Ваша імя Праметэй?
- Так, Праметэй.
- Вы здабылі агонь для людзей?
- Агонь для людзей.
- Нацыянальнасць — міфічны грэк?
- Міфічны грэк.
- Час нараджэння — антычны век?
- Антычны век.
- Вы па паходжанню тытан?
- Так, тытан.
- Вашым ворагам быў тыран?
- Так, тыран.
- Ён прыкаваў вас да скалы?
- Так, да скалы.
- Вашу печань ірвалі арлы?
- Ірвалі арлы.
- Вы абліваліся крывёй?
- Так, крывёй.
- Вы пакрываліся карой?
- Так, карой.
- А дзе былі людзі, дзеля якіх?..
- Дзеля якіх...
- Не памаглі ні грэк, ні скіф?
- Ні грэк, ні скіф.
- Ды вы не былі адзін, як перст?
- Не быў, як перст.
- У вас быў добры друг Гефест?

- Быў друг Гефест.
- Што ён рабіў, ваш добры друг?
- Мой добры друг...
- Каваў па волі багоў ланцуг?
- Каваў ланцуг.
- Каваў ланцуг з жалеза таго?..
- З жалеза таго...
- ...Што здабылі вы для яго?
- Здабыў для яго.
- І ў кузні той, дзе разам з ім?..
- Дзе разам з ім...
- Кавалі вы шмат лет і зім?
- Шмат лет і зім.
- І сам Гефест, ніхто другі?..
- Ніхто другі...
- Надзеў вам тыя ланцугі?
- ...Мне ланцугі.
- І распінаў вас на скале?
- Але...

2. Песня каваля Гефеста

Высока мой молат ўзлятае: гэ-эх!
 Горн мой шугае.
 Толькі ўздыхае стары мой мех.
 Сумна ўздыхае.
 Як быццам вядома меху таму
 нешта такое,
 што не дае адному яму
 сёння спакою.
 Як быццам прадбачыць бяду адну,
 што наплывае.
 Як быццам сваю і маю віну
 ён прадчувае.
 Горн мой іскрыцца і гудзе,
 Молат лятае.

А Праметэй усё не ідзе.
А мех уздыхае.

3. Признание Праметэя

Не страшны мне, Гефест, багоў пагрозы.
Страшней мне друга даўняга згубіць.
І ў тым сакрэт маёй метамарфозы,
што з нейкае пары я стаў любіць.
Калі сышоў аднойчы на зямлю —
адчуў я раптам, што зямлю люблю..
Люблю зямлю, люблю я ўсё зямное,
люблю я ўсё і ўся жывое,
і мой агонь — агонь любові маёй,
не ведаю, нябеснай ці зямной.
Глядзеў на свет я новымі вачыма.
Не ведаючы, як далей мне быць.
Ды ведаў: не любіць больш немагчыма,
магчыма толькі ўжо адно — любіць.
Любіць...

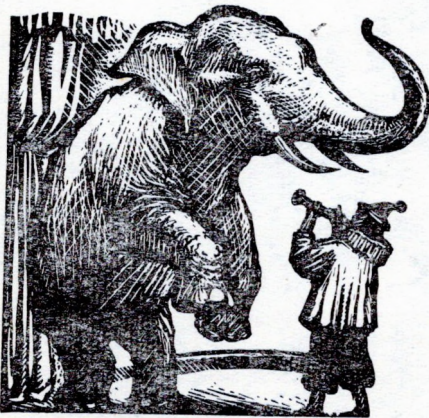
Нязвыклым быў мне новы стан.
Па-новаму душа была сагрэта.
Сказаў я: «Праметэй, сын Іяпета,
тытана сын і сам тытан!
Даволі без любові жыць! Любі!
І імем той любові ўсё рабі!»
Стаў іншым я ў сваім змаганні.
Па-іншаму я гавару з багамі.
Зеўс хоча пасварыць мяне з табою,
уводзіць у душу мне: ненавідзь!
А я ў адказ яму: «Буду любіць!
Любоўю даражыць цаной любою!»
Зеўс пагражае гнеўна: «Пагублю!
Я да скалы прыб'ю на краі света!»
А я ў адказ яму на гэта:
«А я край света палюблю...»

«Арол піць будзе кроў тваю!»
«Арла таго я палюблю...»
«Святла пазбаўлю, асляплю!»
«А я змрок вечны палюблю...»

1971—1974

4

МАЛОЧНЫ КАКТЭЙЛЬ

За столікам насупраць
дзве студэнткі сядзелі.
Заўважыў я іх прысутнасць.
Яны ў мой бок паглядзелі.
Смяшынку — хітрынку — саромінку
выдалі мне іх вочы.
Цягнулі праз саломінку
дзяўчаты

кактэйль малочны.

Цягнулі,
смакавалі,
расцягвалі задавальненне.
Іх звонкія тралі-валі
я слухаў у аддаленні.
Чулася з-за іх століка
пра цёзку майго,
пра Толіка,
пра паліто скарочанае,
пра нешта яшчэ дзявочае...
Апёршыся лакаткамі,
студэнткі смакавалі
маленькімі глыткамі
кактэйль і тралі-валі.
Цягнулі кактэйль дзяўчаты,
а ён усё не канчаўся,
хоць быў даўно пачаты,—
дзяўчаты чакалі шчасця.

Так, гэта было чаканне
шчасця, лёсу, кахання
за тым кактэйлем малочным —
наіўным сродкам дзявочым...

1967

ВЫХАД З ТУПІКА

Чалавек у сне можа машынальна
пераварочвацца на другі бок.

З навуковай працы

...Я адварнуся да сцяны
і акунуся ў змрок, у сны.
Калі ж працнуся раніцой —
не сутыкнуся са сцяной,
бо я ўжо на другім баку,
бо я зусім не ў тупіку.
Гляджу у вокны я, у столь,
туды, дзе неба, дзе прастор...

1968

НЯМА ДУРНЫХ

Дурны, дурны, а шкварку любіць.

Народная прыказка

Ён любіць не толькі шкварку.

Ён любіць яшчэ і чарку.

Ён любіць і булён.

А бачылі, з якім смакам
есць ён булку з макам?

Ці мала што любіць ён.

Пакуль вядуць разумныя
свае размовы сумныя,
сухі жуюць бутэрброд,
пакуль разважаюць разумнікі,
дурань есць ласункі
на поўны рот і живот.

На смачнае ён ласы.

І любіць не толькі кілбасы.

Ён любіць яшчэ шмат што:

і добрую апратку,
і лайкавую пальчатку,
і выезд на аўто.

Не толькі цёплае месца,
дзе добра п'ецца і есца, —
ён любіць і арэол.

Ён любіць высокае званне,
і тытул, і шанаванне:

не курыца, а арол!

Ён любіць...

Ён шмат што любіць.

Ён нас прадасць і купіць,

разумнікаў, тых і другіх.
Прадасць і пакажа кукіш —
маўляў, мяне не купіш,
маўляў, няма дурных.

1968

НЕПРАМЕТЭІ

Для тых, каму не хапае святла,
для тых, каму цяпла не хапае,
ёсць парада у нас адна:
хай сам пра сябе ён болей дбае.
Хочаш жыць у святле і цяпле —
сам здабывай агонь для сябе.
А мы... мы не лезем на ражон,
тым больш — на ражон небяспечны.
А мы свае пальчыкі беражом,
баімся іх апеч мы.
Мы прыкавалі моцна сябе
да скалы уласнага страху.
І не арол нашу печань дзяўбе,
а верабей з суседняга даху.
Звычайны, шэранькі верабей,
якому ўсё роўна чым пажывіцца —
мякінай,
 крывёй,
 рудой вадзіцай, —
абы чырыкаць было весялей.
Чык-чырык, чык-чырык...

1969

ТРЫ БРАТЫ

Паводле народнага жарту

Жылі-былі тры браты.

Жылі, не ведаючы бяды.

Не зналі бяды да той пары,
пакуль не памёр іх бацька стары.

Памёр іх бацька,

пакінуў ім

хатку старэнькую зусім.

Хатка разваліцца вось-вось,

адно, што хоць падпоры ёсць.

Сумуюць браты: што ім рабіць?

— Новую хату трэба рубіць,—

кажа малодшы.— Дзе тапор?

Пайду па лясіну я ў бор.

— І сапраўды, што бедаваць,—

кажа сярэдні,— хадзем будаваць!

Я па каменне, па гліну пайду,

новы падмурак закладу.

Старэйшы ўсміхнуўся ў адказ:

— Нялёгка праца чакае вас.

Вы слухайце лепей мяне, бедакі,

ёсць выхад найлепшы, не такі.

— Стук-грук! — ускрыкнуў старэйшы брат.—

Вось вам і хата, лепшая з хат!

Цяп-ляп! — разявіў зноў ён рот.—

Бачыце, печ стаіць пасярод!

Здарова ў новай хаце, браты!..

Браты раскрылі толькі раты.

— Стук-грук! — паўтарылі ціха ўдвух.

— Цяп-ляп! — агледзеліся наўкруг.

Новая хата ў іх ці не?

Ці гэта прыснілася ім у сне?

Жыць прадаўжаюць у хаце той —

нібыта новай, нібыта старой.

Дзіркі ранейшыя ў сцяне.

Новая хата ў іх ці не?

Калі ж ударылі халады,

усё зразумелі браты тады.

Сталі яны бедаваць, сумаваць,

як ім зіму перазімаваць?

— Э-э! — кажа старэйшы. — Вашу бяду

я адным словам развяду.

Я ўладжу справу ў адзін міг.

«Стук-грук! Цяп-ляп!» —

і ў падпечак шмыг.

— Тут, — кажа, — ні ветру, ні дажджу,

тут да вясны перасяджу.

Малодшы брат туды не палез,

узяў тапор і пайшоў у лес.

Сярэдні брат рыдлёўку знайшоў

і па каменне, па гліну пайшоў.

Працуюць браты,

не шкадуючы рук.

Старэйшы з падпечка:

«Стук-грук, стук-грук!»

Шчыруюць браты —

толькі хата была б.

Старэйшы з падпечка:

«Цяп-ляп, цяп-ляп!»

Хату браты збудаваці ўдвух,

у новай хаце — цёплы дух.

Вылез з падпечка старэйшы брат,

ён новай хаце таксама рад.

— Ну што казаў я?! — ускрыкнуў ён. —

Стук-грук — і хата стаіць як звон.
Цяп-ляп — і гора ўсё з плеч,
стаіць пасярэдзіне хаты печ.
Чаго раскрылі, браты, раты?
Здарова ў новай хаце, браты!

1969

КАМАРЫ

Спаць доўга не давалі камары.
Яны ўсё ляцелі і ляцелі.
Мяне шукалі у маёй пасцелі,
а кроў маю — у маім целе,
кусалі, пакідалі пульхіры.

Сваёй манерай нападаць (яны
чым ніжай, тым прарэзлівей гудзелі)
нагадвалі: у дні вайны
пікіраваў так самалёт да цэлі.
Такі ўжо быў ён — голас камароў.
Яны — павінен ім аддаць належнае —
не ўтойваюць, што мэта іх драпежная,
пішчаць адкрыта: падавай ім кроў!

Тут стала раптам мне не па сабе.
Выходзіць, думаў я,
усё ў прыродзе проста:
хто траўку шчыпле, хто смакуе проса,
а хто вось кроў маю жывую п'е?
Усё залежыць, значыць, ад таго
(такое я рабіў адкрыцце),
як корміцца хто і ў якім карыце:
крывінка задаволіць аднаго,
другому падавай кровапраліцце.

Над самым вухам зноў гудзеў камар...
...Адным спакою не дае спакуса

глытаць з вантробамі сваіх ахвяр,
з другіх хапае дробнага укуса.
Дарэчы, думаў я, ў прыродзе і людзей
часцей кусае дробненькая сошка —
камарык, блошка,

клопiк,

мушка,

мошка —

а буйныя драпежнікі радзей.

Мне сапраўды было не па сабе.
Хтосьці крыві маёй хацеў напіцца,
а я павінен быў з ім біцца,
на ўласным забіваць ілбе.
Вось сітуацыя...

І брала мяне зло.

За што? За грэх які мяне каралі?

Я уставаў, запальваў я святло,

ганяўся з ручніком за камарамі.

Зганяў са столі іх, зганяў са сцен,

адкуль яны зляталі, нападалі,

кідаўся па пакоі і мой цень...

І тут я ўспомніў аб адной дэталі.

Успомніў — недзе я чытаў раней, —

што нас кусаюць не самцы, а самкі,

а жонкі камарыныя і мамкі,

і стала раптам неяк спакайней.

І справа весялей пайшла далей.

Вяртацца зноў стаў добры геній — гумар.

І непазбавны камарыны зумер

таксама ўжо звінеў больш весялей.

Я зноў ляжаў пад коўдраю сваёй.

І ўжо здаваўся наступ камарыны

не столькі злом крывавай камарылі,

а колькі звычайнай мітуснёй-грызнёй.

Ну, словам, драма стала бытавой.
З сябе у цемнаце я насміхаўся:
«Ну, як ты з камаром змагаўся,
дакладней, з камарынай удавой?
Філософ, гарадскі жыхар,
інтэлігент...

Забыў па чым фунт ліха.
Ну, а калі б і укусіў камар,
і нават не камар, а камарыха?..»
Я засынаў нарэшце на зары.
І чуў скрозь сон

звон камарыны ціхі.
Усё цішэй звінелі камары.
Усё цішэй кусалі... камарыхі.

ШТО СНІЦЦА КУРАМ

Не ведаю я, што сніцца арлам
у гнёздах іх на вяршынях горных.
Ды ведаю я, што сніцца курам
на курасаднях хісткіх, чорных.
Няцяжка ўявіць курыныя сны...
Збірае курыца цэлымі днямі
свой корм — на таку,

на сметніку,
ў яме,

шчыруе яна ад зары да зары.
Тым і жыве, для таго і жыве.
Толькі і знае, што песці яйкі.
Думкі другой няма ў галаве.
А гонар які? А гонар ніякі.
А слава якая ідзе па пятах?
Што курыца —

гэта зусім не птушка,
а толькі нясушка ды квактушка,
што песня адна ў яе —

квох ды кудах,
што кветка адна ў яе —
кураслеп,

хвароба адна —
слепата курыная.
Нялёгкі яе, курыны, хлеб,
доля яе, курыная, крыўдная.
Быў бы хоць певень добры ў яе,

які паважае свае абавязкі.
А ў гэтага выгляд хаця і баярскі,
а ласкі баярскай не дае.
Ён тузана на хаду за віхор,
і тут жа лапоча з палёгкаю крыламі,
і тут жа імчыць на суседні двор
за чужымі хвастамі курынымі.
І вось летуценіцца курыцы ў сне,
калі яе ноч на жэрдках гушкае,
што стала яна сапраўднаю птушкаю
і кружыць, ляціць у сіняве.
Ляціць аж за трыдзевяць зямель.
А побач птах яе адзіны,
адданы ёй, як журавель,
пяшчотны, з шыяй лебядзінай...
Ёй сон бы той бясконца сніць.
Ды раптам певень-недарэка
залопае, закукараэкае,
і абрываецца сну ніць...

АНЕКДОТЫ, ЦІ МАЛІТВА Ў ГАСЦЯХ

...А я маўчаў, як ідыёт.
І я ўзмаліўся: «Божа мой, божа!
Дай і мне які анекдот!
Столькі маўчаць ужо нягожа.
Ты даў сурвэтку,
даў прыбор,
віна наліў,
насыпаў плова,
даў мне суседку, як на падбор.
Дай мне яшчэ і дасціпнае слова.
Глядзі, як падвешаны ў іх языкі,
якія яны ўсе вастрасловы.
Падкінь і мне анекдот які,
хаця б з барадой, хаця б не новы.
Глядзі, паспяваюць і тут, і там.
Глядзі, як з зоркасцю арлінай
яны выглядаюць лепшай вяндліны
для сябе і сваіх дам.
І ў той жа час —
вясёлы расказ.
І так дарэчы! Проста здорава!..
Божа, дай хоць на гэты раз,
дай хоць кроплю такога норава.
З норавам лёгкім усім лягчэй.
Жанчынам нораў такі даспадобы.
Божа, няўжо я горш за людзей?
Чаму я сёння такі змрачналобы?

Сяджу і маўчу вось, як нямы.
Божа, я ведаю, родны божа,
што анекдоты расказваць пошла, —
не для таго сабіраемся мы.
І ведаю я, што гэты тост
не толькі пошлы, але і няшчыры,
не варты госця і мужчыны,
што аўтар тоста — шалахвост.
І знаю: фальшывяць гаспадары,
калі ўсё хваляць патрэбнага госця...
І ўсё-такі дай мне які досціп,
дай анекдот, хаця б стары.
Не ганарыстасць мяне гняце.
Проста маўчаць ужо няёмка,
калі вакол такая гамонка,
калі такое застолле ідзе.
Урэшце, я знёс бы гэты цяжар,
калі б не манера суседкі,
што справа,
на кожны анекдот ці жарт
пляскаць у ладкі і ўсклікваць: «Брава!»
Божа, ты мне паліў віна,
божа, ты мне насыпаў плова,
дай мне яшчэ і вясёлае слова.
Хаця б таму, што побач яна».
Ага, здаецца крануўся лёд.
Ага, успомніў!

Вось зараз гримну!
Вось зараз выдам анекдот! —
«Двое пайшлі вудзіць рыбу...»
Як толькі лепей пачаць яго? Як?
Трэба ж выбраць зручны момант.
Ды і язык цяжкі, як молат,
ды і язык нібы намяк.
Язык намяк, і ў горле камяк.
Тут слова не выціснеш ніяк,

не тое што весяліць кампанію.
Будзе суцэльнае замыканне,
нячленараздзельнае заіканне...
Божа, можа, паможа каньяк!
Не памагае... Маўчу, як статуй.
Божа, ратуй!..

1969

ГАРА З ГАРОЙ НЕ СХОДЗЯЦЦА...

*Амаль не жартоўная
сучасная песенька*

Спачатку за рукі ўзяліся,
сышліся, абняліся,
дарогай адной пабрылі.
А потым развяліся,
а потым разышліся,
бы ў моры караблі.

Гара з гарой не сходзяцца,
але, калі даводзіцца
стаяць ім побач парой,—
гара з гарой не расходзяцца,
гара з гарой не разводзяцца.
Ды гэта гара з гарой...

Спачатку, калі здружыліся,
кляліся і бажыліся
усё рабіць заадно.
А потым сталі сварыцца,
кім бульба павінна варыцца,
каму выбіваць радно.

Гара з гарой не сходзяцца і г. д.

Спачатку шапталіся міла,
буркаталі мірна,
была пяхота адна.

А потым гримелі, як трубы,
ці гаварылі скрозь зубы,
груба: «Так... не... на...»

Гара з гарой не сходзяцца і г. д.

Адзін на аднога глядзелі
поглядам, поўным надзеі,
поўным любові і дабра.
А потым глядзелі коса,
а потым глядзелі злосна,
глядзелі з-пад ілба.

Гара з гарой не сходзяцца і г. д.

Былі харошымі, слаўнымі,
былі лепшымі самымі,
найлепшымі былі.
А сталі нехарошымі,
сталі самымі горшымі,—
горш няма на зямлі.

Гара з гарой не сходзяцца і г. д.

Што ж было спачатку?
Было ўсё у парадку,
пакуль каханне было?
А потым мала-памалу
каханне мінавала,
каханне было ды сплыло?

Гара з гарой не сходзяцца і г. д.

У чым жа тут прычына?
Віноўны ён ці жанчына?
Нялёгка даць адказ.

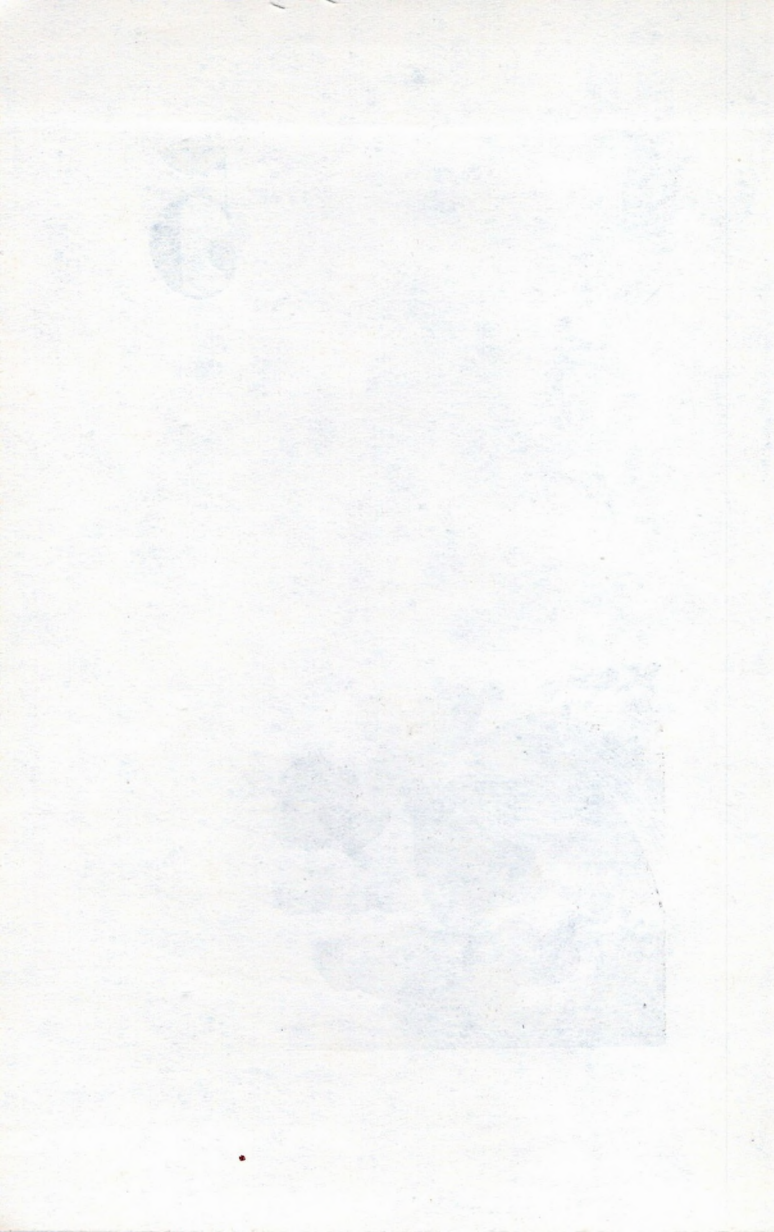
І гэта — другая тэма,
пра гэта падумаць трэба.
Пра гэта ў наступны раз.

Гара з гарой не сходзяцца,
але, калі даводзіцца
стаяць ім побач парой,—
гара з гарой не расходзяцца,
гара з гарой не разводзяцца.
Ды гэта гара з гарой...

1972

* * *

Давайце уважліва глянем
адзін адному у твар.
Магчыма, не ўбачымся болей:
выпадак — наш гаспадар.
Калі ж і сустрэнемся, можа,
праз доўгія гады,
такімі мы ўжо не будзем,
іншымі будзем тады.
Давайце уважліва глянем...

1968

УСПАМІН БЫЛОГА ВЯСКОЎЦА

У горадзе жыць зручна.
Кран павярнуў — і тут жа
вада ў цябе пад рукой.
А помніцца, як ад студні
нёс ты поўныя суды
вады сцюдзёнай, важкой.
Вада калыхалася ў вёдрах,
і ў двух тых люстрах водных
успыхвала святло,
плыло ўсё сяло.
Вёдры калыхаліся...
З другога краю сяла
дзяўчына, з якой кахаліся,
насустрэч табе ішла.
Ішла па ваду і пела:
«Ой, сохне рута ў саду,
палью я тую руту,
па ваду пайду.
Палью я руту-мяту,
пайду я па ваду.
А як прыйдзе восень,
замуж я пайду...»
Вёдры калыхаліся.
Мы з дзяўчынай усміхаліся.
Можа, таму, што кахаліся,
а можа быць, таму,
што ўсё так адбывалася,

што вада разлівалася,
што ў вёдрах адбівалася
па сонцу аднаму.
Ты смяяўся: «З поўнымі!»
Яна чырванела: «З пустым...»
Чамусьці ўсё тое помнім,
не забываем аб тым.

1968

ЭЛЕГИЯ ЧАКАННЯ

Яна ўсё не ідзе,
яна ўсё спазняецца...

А можа,
яна прайшла міма і не заўважыла?
А можа, прыходзіла ў другі час?
А можа, прыходзіла на другое месца?
А можа, мы дрэнна дамовіліся?
А можа?..

Нехта сюды ідзе.
Здаецца, знаёмыя крокі,
здаецца, знаёмая постаць.
Нарэшце яна ўсміхаецца мне
і вось-вось працягне мне рукі,
і я працягну свае...
Не, я зноў памыліўся.

Гэта не яна... не яна... не яна.
Але дзе яна? Што з ёю?
Ці прыйдзе яна наогул?
Ці, можа, яе няма зусім?
Можа, я яе выдумаў?
Можа, яна зусім не павінна
прыходзіць сюды,
пад гэтае вось дрэва,
пад гэты вось ліхтар,
на гэтае скрыжаванне.
Можа, мне ўсё гэта прыснілася?..
Я гляджу на гадзіннік,

я гляджу на сонца,
я гляджу на зоры,
якія пачалі ўжо высыпаць на небе...
Яна ўсё не ідзе.
Колькі гэта часу?
Колькі хвілін прайшло,
колькі гадзін,
колькі дзён,
колькі год?..
На мае плечы падае снег,
на мае плечы падае пух,
на мае плечы падае пыл,
зямны і касмічны.
Лісце і зоркі падаюць на мае плечы.
Я адчуваю іх цяжар.
Але яшчэ большы цяжар маёй адзіноты.
Дзе ж яна?
Ці яна ўжо тут была?
Ці яна ўжо прыходзіла
і працягвала мне насустрач рукі,
і смяялася,
і гаварыла: «Харошы мой».
І гаварыла: «Кахаю».
Ці, нічога не гаворачы,
проста тулілася да мяне,
клала мне галаву на грудзі.
І я не ведаў, што рабіць —
ад хвалявання, ад нечаканасці, ад шчасця...
Можа, гэта ўжо ўсё было?
Але чаму тады я ўсё чакаю яе?
Чаму я ўсё гляджу на гадзіннік...
Колькі гэта ўжо часу?
Колькі хвілін прайшло,
колькі гадзін,
колькі дзён,
колькі год?..

На мае плечы падае снег,
падае пух,
падае пыл,
падаюць зоры.

На мае скроні падае сівізна...

Мае згорбленыя, ссутуленыя плечы...

Мая сівізна...

Божа, як я не мог зразумець раней!

Я ж настолькі змяніўся ад свайго чакання,

што яна — яна ж усё такая —

прайшла міма мяне

сваёй маладой,

сваёй лёгкай,

сваёй стройнай паходкай

і не пазнала мяне.

Як я не здагадаўся,

як я не зразумеў гэта раней?

Відаць, я так быў заняты

сваім бясконцым чаканнем...

ВЯСНОВЫ ЗАКОН

Закон адвечны і мудры:
калі сутрэнуць вясну,
жанчыны скінуць футры,
дрэвы накінуць ліству.

Будуць, па тым законе,
жанчыны нас хваляваць,
а дрэвы супакойваць,
думкі навяваць...

1969

ТОЙ ГОД...

Той год незвычайны я не забыў,
той год незвычайны.
Той год ураджайны вельмі быў,
на дзіва ўраджайны.
Шмат снегу было,
шмат сонца было
і ліўняў нямала.
Зімою было — гуло і мяло,
а летам — расло і буяла.
Яблыкі спелі, спеў белы наліў,
святлейшы за поўдня.
Той белы наліў я з табою дзяліў.
І плавала поўня...
Той год не забыць мне, той крыгаход,
вясёлы, вясенні.
Той год не забыць мне, той карагод,
святочны, вясельны.
У тым карагодзе кружыліся ўсе,
як дружныя дзеці, —
і зоры, і росы, і сонца ў расе,
і вецер, і квецень...
Ці, можа, той год прысніўся ў сне
мне на дасвецці?

1969

ПАРАДА ЮНЫМ ЗАКАХАНЫМ

Вы самыя шчодрыя з людзей.
Вашая шчодрасць не знае меры.
Да скарбаў сваіх, як чарадзей,
вы расчыняеце насцеж дзверы.
І безаглядна — куды шчадрэй! —
адзін аднаго асыпаеце скарбамі —
ласкамі, марамі светлазарнымі,
клятвамі і гэтак далей.

Як шчодрымі вам не быць, калі
няма багаццю вашаму меры,
калі вы багатыя, як каралі
ці, лепей, як мультымільянеры.
Ды што там мільёны ці мільярды,
калі вам, як лепшы самацвет,
ззяе ўвесь свет,

увесь сусвет,
калі вам належаць зор мірыяды.
Святлеюць сузор'і ўгары,
палаюць зоркі на небагладзе,
звісаюць пізка, як яблыкі ў садзе, —
толькі бяры іх і дары!
І я вам кажу:

у добры час!
Бярыце, дарыце сваё багацце!
Нічым не хачу азмрочваць вас.
Толькі параду адну хачу даць я:
пакіньце што-небудзь пра запас,

скарбы свае да канца не трацьце.
Я не кажу: на чорны дзень.
Я не кажу: на час няшчасны.
Хай вас міне няшчасця цень,
гэтак жа, як і разлік мяшчанскі.
Ёсць дні, калі канчаецца штось,
калі канчаецца зорны дождж,
а пачынаецца шэры, не зорны,
не залаты, не ілюзорны.
Вось тут і спатрэбіцца якраз
той вашай шчодрасці запас,
гатоўнасці той варочаць горы,
дарыць адзін адному зоры.
А зрэшты, што толку

з карысных парад,
якія заўсёды чамусь неўпапад!
Ешце з голаду,

кахайце змоладу,
іначай вы —

ні к сялу ні к гораду.
Кахайце, ляціце да сонца ікарамі,
адзін аднаго асыпайце скарбамі,
асыпайце самацветамі —
ласкамі,

клятвамі,
марамі светлымі!
Пакуль кахаецца — кахай!
А там што будзе — і будзе няхай!

СВЯТА

Яго абвяшчалі не фанфары —
гучалі прызнання нашага чары.

Святло выпраменьвалі не гірлянды —
свяціліся ярка нашы пагляды.

Не медзь выбівала гулкія маршы —
кроў біла ў грудзі і скроні нашы.

Не флагаі ўспыхвалі агніста —
было жывое наша адзінства.

Спраўлялі лепшае свята зямное
нас двое...

1970

Што казалася, што адбывалася?

Былі словы — як шолах травы:

«Я баялася... Я баялася,
што паедзеце раптам вы».

«Я баялася...»

Была боязь.

«Я баялася...»

Быў страх.

Толькі ўсё ж адыходзіў поезд

і імчаўся на ўсіх парах.

Усё бегла, усё зрывалася —
дрэвы,

хаты,

слупы,

ірвы...

«Я баялася... Я баялася,
што паедзеце раптам вы».

Мне насустрач усё бегла,
бег насустрач цэлы свет.

А між намі расла адлегласць,
толькі беглі словы ўслед:

«Я баялася... Я баялася,
што паедзеце раптам вы».

...Мне сягоння доўга не спалася,
аж да ранішняй сінявы.

Пачуццё не знала спачынку.

І ўявілася раптам мне ты

той маленькаю дзяўчынкай,
што баіцца цемнаты.
І мне стала відавочнаю
сувязь між дзіцячаю той
першай бояззю прад цемнатою
і трывогай тваёй дзявочаю.
Плачуць душы нашы, як каня,
з дня у дзень і з году ў год,
прагнуць душы святла спатканняў
і баяцца імглы адзінот...
Ты мне светла уяўлялася:
«Я баялася...»

1970

ПЛАЧ ПА НЕРАСТРАЧАНАЙ ПЯШЧОЦЕ

Плача жанчына

Плачу я...

Мне б са сваёй пяшчотай,
мне б са сваёй пяшчотнай істотай
пець і звінець сярэбранай нотай,
гуллівай, шчаслівай быць,
шчаслівым другога рабіць.

Ды я вось не радуюся, я плачу.
Што я са сваім багаццем значу,
калі я нашу яго, а не трачу,
калі я дарэмна нашу
пяшчоту — сваю душу.

Колькі ўва мне яе — гэтай пяшчоты!
Як у вясновым садзе лістоты.
Я ёю поўна, як мёдам соты.
Мінае за годам год,
гарчае дарэмна мёд.

Плачу я...

Толькі не чую адказу.
Маўчанне тут горай за абразу.
Сказалі б ужо, адказалі б адразу,
можа б, лягчэй было,
можа б, не так гняло.

Можа, на ўсё глядзела б іначай я,
каб я не ведала і не бачыла,

як нам патрэбна пяшчота гарачая,
як тужаць вакол па ёй —
жончынай, сястрыной...
О, мая бедная пяшчота!

Не радасць мая — мая бядота,

не слодыч мая — мая гаркота.
Што мне з табою рабіць,
як мне з табою быць?

1972

* * *

Я жыў высока на гары.
Было высокім неба поўдня.
Была высокай ноччу поўня.
Высокім быў — як свет, стары —
спеў петушыны на зары.
І быў высокім горны вецер...
І снілася мне на дасвецці,
што я ўзлятаю, нібы пух.
Вучыўся зноў лятаць мой дух.
Зноў чуў я покліч вышыні,
прасторы кліч...

І, як над дахамі,
лятаў над крыўдамі і страхамі,
над дробязямі мітусні.
Было высокім сонца поўдня.
Было ў пакоі ззянне промня.
І бачыў у яго святле
я Вашы пісьмы на сталі...
Лятаў мой дух, як птах вясенні,
быў вольны,
радасны,

жывы.

І ў гэтым светлым узнясенні
былі са мною побач Вы.

1973

* * *

Была узрушанасць парыва,
была даверлівасць цяпла...
Любві магчымасць апаліла,
магчымасць шчасця апякла.
Гарэў, як пацалунак лёсу,
на нашых вуснах той апёк,
калі мы засыналі позна
і гас лясны наш аганёк.
Сны наплывалі, нібы хвалі,
за хваляй хваля —

сон за сном.

Мы ў сне, шчаслівыя, ляталі...
Ды дзень стаіўся за акном.
І потым стукаў асцярожна,
сінеў цвяроза у акне.
Мы абуджаліся трывожна:
«Наяве ўсё было ці ў сне?»
Глядзелі сумнымі вачыма
у неасветлены куток,
і ўспамінаўся нам радок:
«А шчасце так было магчыма».

1973

ЛЮБАЯ, ГЭТА — НЕ ЗДРАДА...

Тут адна спагада
толькі б дарэчы была...
Любая, гэта — не здрада,
любая, гэта — бяда.

Здрада інакшай бывае —
тады бывае разлік,
тады душа забывае,
тады хітруе язык.

У здрадзе ёсць злая воля,
злая наўмыснасць ёсць.
А гэта — як лёс, як доля,
як няпрошаны госць.

Прыходзіць і бурыць парадак.
І ў сэрцы тваім пустата...
Любая, гэта — не здрада,
любая, гэта — бяда.

1973

* * *

Пакуль не было цябе,
мая думка —

дзікая птушка —
кідалася непрыкаяна,
не ведала, куды ляцець,
у які бок свету падацца.
А цяпер яна ведае свой шлях,
ведае сваё месца.
Яна ўсё ляціць і ляціць да цябе,
як ляцяць птушкі ў вырай,
і мірна дзяўбе свае салодкія зярняты
з тваёй мяккай, цёплай далонькі.
Пакуль не было цябе,
маё пачуццё —

дурненькае цялё —
хадзіла непрыкаяна па выгане,
не ведаючы свайго месца,
не ведаючы сваёй травы.
А цяпер яно ўсё ходзіць вакол цябе,
як ходзіць на прывязі цяля,
і спакойна шчыпле сваю салодкую травіцу
з твайго шчодрога, сакавітага лугу.
Дзякуй табе!

1973

* * *

Мужчына. Жанчына. Чаканне.
Шуканне. Блуканне. Час.
Жанчына. Мужчына. Спатканне.
Вітанне. Пытанне. Адказ.
Мужчына. Жанчына. Дыханне.
Серцабіццё. Забыццё.
Жанчына. Мужчына. Каханне.
Мужчына. Жанчына. Жыццё.

1974

Змест

*** Што значыць сапраўдным другам быць?..	5
З'яўленне	6

I

Начны бераг. Паэма	9
Паэма мора	23

2

Аптымiстычны верш	35
Пра дзяржанне	37
*** Бачу я: пехта некага любiць...	39
*** Зноў не сумеў стрымаць свой гнеў...	40
Там дома, у вёсцы	42
*** Цётка плакала па ўсiм свеце...	43
Расказ напярэдаднi лета	44
Iх апошняя воля	48
Параўнанне	50

3

Адлучэнне Талстога ад царквы	53
Размова з Ду Фу	56
Каментарый да карана	59
Варыянцы на тэму «Гефест — друг Праметэя»	61
1. Даведка	61
2. Песня каваля Гефеста	62
3. прызнанне Праметэя	63

Малочны кактэйль	67
Выхад з тупіка	69
Няма дурных	70
Непраметэі	72
Тры браты	73
Камары	76
Што спіцца курам	79
Анекдоты, ці малітва ў гасцях	81
Гара з гарой не сходзяцца...	84

*** Давайце уважліва глянем...	89
Успамін былога вяскоўца	90
Элегія чакання	92
Вясновы закон	95
Той год...	96
Парада юным закаханым	97
Свята	99
*** Што казалася, што адбывалася?.. . . .	100
Плач па нерастрачанай пяшчоце	102
*** Я жыў высока на гары...	104
*** Была узрушанасць парыва...	105
Любая, гэта — не здрада...	106
*** Пакуль не было цябе...	107
Мужчына. Жанчына. Чаканне...	108

Вярцінскі А.

3 99 З'яўленне. Вершы і паэмы. Мн., «Маст. літ.»,
1975.

112 с.

Новыя творы паэта расказваюць пра ўзаемаадносіны чалавека з прыродай, чалавека з чалавекам. Чытачы знойдуць у кнізе вершы чыста лірычнага плана, а таксама гумарыстычныя творы.

В $\frac{70403-058}{М 302(05)-75}$ 43-75

Бел 2

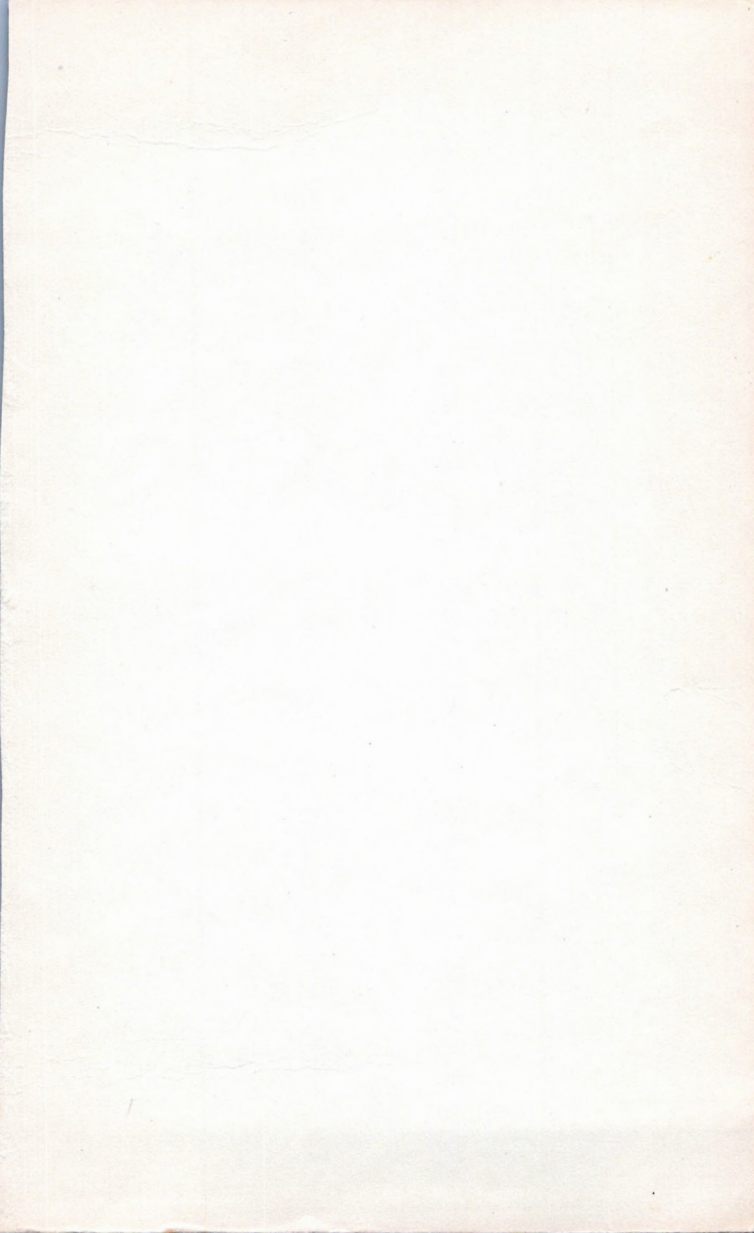
На беларусском языке
Анатолий Ильич Вертинский
Явление

Рэдактар Хв. М. Чэрня, Мастак Ю. І. Чувашоў. Мастацкі рэдактар М. Р. Казлоў. Тэхнічныя рэдактары М. Ц. Папкова, З. Г. Сень. Карэктар Л. С. Мануленка.

АТ 04022. Здадзена ў набор 10/IX 1974 г. Падп. да друку 10/II 1975 г. Тыраж 7000 экз. Фармат 70×90¹/₃₂. Папера друк. № 1. Ум. друк. арк. 4,09. Ул.-выд. арк. 3,58. Зак. 1581. Цана 41 кап.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. Мінск, Савецкая, 19.

Паліграфічны камбінат імя Я. Коласа Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. Мінск, Чырвоная, 23.

41 к.

41 R.